

СТ А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Велислава Чавдарова

относно дисертационен труд

на ТОДОР ТОДОРОВ

тема:

**„ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ В ЦЕННОСТНАТА СИСТЕМА И
РИСКОВОТО ПОВЕДЕНИЕ ПРИ СЛУЖИТЕЛИ В СФЕРАТА НА
СИГУРНОСТТА“**

научен ръководител:

Доц. д-р Русанка Манчева

**Професионално направление 3.2. Психология, докторска програма
Педагогическа и възрастова психология**

**Актуалност и значимост на разглеждания в дисертацията
проблем:**

Актуалността на изследването е продиктувана от необходимостта от многостранно и задълбочено изследване на проблемите за съществуването и формирането на духовни и морални ценности у служителите, заети в сферата на сигурността, съпътствани от доминиращите тенденции за намаляване на ролята на моралните фактори в регулирането на поведението им.

Под влияние на общественото мнение, все по-често битува мнението, че сред работещите в тази сфера е налице корупция, безразличие и безотговорност в професионалната дейност, прекомерна употреба на алкохол, зависимости към хазарт и наркотични вещества, приети от психологическата теория и практика за форми на рисково поведение. Приема се, че тези служители са криминално проявени или имат близки контакти с криминалния контингент, склонни са към нелоялни практики, рисково и асоциално поведение, противоречащи на

моралните и организационни норми. Тези факти иманентно изискват психологическа интерпретация, верифицирана чрез представително емпирично изследване, успешно реализирано в рецензирания дисертационен труд.

Данни за кандидата

Биографичната справка свидетелства за последователност в стремежа за надграждане на компетенциите в областта на психологичната теория и практика, главно във връзка с детекцията на измамно и рисково поведение, преговорите, овладяването на критични инциденти, поведенческия профайлинг, психологичното профилиране и портретиране, анализ на текстови, видео и аудио съобщения.

Като криминален психолог и експерт - психофизиолог, докторантът има проведени полиграфски изследвания с над 6 000 изследвани лица за проверка на лоялност, злоупотреби с конфиденциална информация, разкриване на кражби и престъпления против личността. Супервизирал е над 10 000 полиграфски изследвания. Член е на Американската полиграфска асоциация (АПА).

Приемам, че изпълнението на посочените дейности има значение за оформянето на изследователския замисъл на този труд, което е белег за натрупан респектиращ професионален опит и експертност.

Данни за докторантурата

Кандидатът се е обучавал в ДП „Педагогическа и възрастова психология“ като успешно е изпълнил всички дейности, заложили в учебния план. От проверката на наукометрията съм убедена, че Годор покрива индивидуалните наукометрични показатели за придобиване на съответната степен, тъй като с постигнатия брой точки 81 отговаря на минималните национални и допълнителни университетски изисквания. *Констатирам, че депозираната документация е изрядна и отговаряща на всички критерии по смисъла на формалните изисквания за провеждане на настоящата защита.*

Общо описание на дисертацията и автореферата

Дисертационният труд е в обем от 176 страници и съдържа Въведение, 3 глави, изводи и препоръки, списък на използваната

литература, включващ 215 заглавия /28 на кирилица и 187 на латиница/ и 6 приложения. Текстът съдържа 42 таблици и 3 фигури.

Опирайки се върху факта, че в момента темата за морално-психологическите особености на служителите в сектор „Сигурност“ в държавни и частни организации е актуална, дисертационният труд има за цел да обогати разбирането за възрастовите различия в ценностите и рисковото поведение и да разкрие възможностите за употреба на полиграфския метод като инструмент за установяване на някои видове рисковото поведение. Получените резултати ще дадат възможност за адекватна и целенасочена психолого-педагогичка работа от страна на психолози и други специалисти в областта във връзка с изготвяне на индивидуални и групови психолого-педагогически програми за психологично консултиране и психотерапия /с.8/.

Теоретичната част на дисертационния труд е разработена с разбиране на проблематиката и е показана способност за критична оценка на съществуващите обяснителни модели и йерархията на понятията, от които са изградени. Текстът е четивен, построен логично и критично и насочва към възможните емпирични проверки и приложни аспекти на анализиранияте теоретични конструкти. Всяка глава завършва с ясно формулирани изводи. Литературните източници са ползвани коректно. Преценявам теоретичната база на разработката като адекватна на проблематиката, актуална и академична по характер.

Най-съществената ценност на настоящото научно изследване се състои в това, че то се фокусира върху същността на проблемите като съчетава традиционни и иновативни методи за диагностика и прогнозиране на рисковото поведение като същевременно предлага и алгоритъм за психокорекция..

Що се отнася до становището ми за предоставения **Автореферат**, то той е с оптимален обем, структуриран е съобразно композиционната организация на изследването и адекватно представя основните му тези, обобщения и изводи. Съобразно стандарта, включва и Списък на приносите и публикациите на кандидата.

Съдържателен анализ и научни приноси

Този дисертационен труд е теоретико-приложно изследване, което представя **особено задълбочено разбиране** на възрастовите и ценностните предиктори на рисковото поведение от гледна точка на най-често посочваните му негативни прояви, изразяващи се в употребата на тютюн и злоупотребата с алкохол, хазартно поведение, употребата на наркотици и високорискова сексуална активност, безразсъдното шофиране, екстремни спортове, които могат да доведат до болести, променящи живота, самонараняване и наранявания, но също и до смърт.

Основните акценти са поставени върху взаимовръзките както между ценностите и рисковото поведение като цяло, така и между отделни видове рисково поведение, с което се цели запълването на празнината в научните изследвания (т.нар. research gap). Специално внимание се обръща на нелоялното поведение на служителите и връзките му с ценностите на културно и индивидуално ново.

Смислово-съдържателен фокус са и възрастовите различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността. Именно това определя и целта на изследването, фокусирано върху анализа на динамиката и връзките между ценностите и отделни видове рисково поведение като агресия, агресивна нагласа, физическа и вербална агресия, суицидна идеация, антисоциално поведение, антисоциални черти, егоцентризъм, търсене на силни усещания, проблеми с алкохола и проблеми с медикаменти, налудности и/или халюцинации, възможно самонараняване, контакти с криминален контингент и действия във вреда на работодателя.

Считам, че този факт генерира **автентичност на изложението**, придавайки му **действително реалистична научна и практико-приложна стойност**.

Целта, задачите и водещата хипотеза на дисертационния труд са ясно указани и отлично формулирани.

Теоретичната концептуализация е структурирана в първа глава с изследователска интерпретация на ценностите през призмата на психологическата наука, анализ на рисковото поведение, връзката между ценности и рисково поведение и употребата на полиграфския метод за установяване на реализирани рискови поведения.

Дебатите около дефинитивните параметри на ключовите величини са адекватно проследени. Отлично е изяснена и семантиката на сродните, допълнителните и пояснителни понятия като ценности кризи, нагласи, убеждения, характерови черти и т.н.

Във втората основна глава е представена методологията на проведеното изследване, резултатите от което се коментират в трета глава.

Заявявам категоричното си удовлетворение от емпиричното изследване, прецизно планирано и проведено, а получената информация качествено обработена с използване на адекватни статистически филтри.

Оценявам дизайна на емпиричното изследване като оптимален за целта на изследването и проверката на заложените хипотези и подхипотези, а анализите като задълбочени, адекватни и отнесени към хипотезите.

Цялостно, планирането на емпиричното изследване, провеждането му и анализите на получената информация, са свидетелство за отличната изследователска култура на докторанта и задълбочено, системно осмисляне на изследвания проблем.

Въпреки че в констатациите ми дотук открих значението на редица положителни характеристики, в обобщение и синтезиран вид ще изведе главните приноси полета на този дисертационен труд:

1. Задълбочен е обяснителният потенциал на ценностните категории и дименсии (на индивидуално и културно равнище) по отношение на различните аспекти на рисковото поведение. За първи път в Република България е проведено и систематизирано емпирично изследване на служители в сферата на сигурността чрез прецизна методика, включително и полиграф.
2. Разработена е комплексна феноменология на рисковото поведение и детерминиращите го фактори като резултат от осъществената многоаспектна интерпретация на утвърдени психологични теории, адаптирани и съотнесени към работещите в сферата на сигурността.
3. Не само теоретично, но и емпирично е доказана взаимовръзката между възрастовите различия и редица ценностни категории и

дименсии на индивидуално и културно равнище, което може да се използва при професионалния подбор на кадри, работещи в сферата на сигурността.

4. Доказана е необходимостта разглежданата проблематика да бъде включена в алгоритъма за професионален подбор на кадри. Презентирана е необходимостта практиката, изследваща лоялността на служителите да бъде предмет на психологична проверка при подбор и реподбор на кадри в сферата на сигурността.
5. Емпиричният изследователски дизайн на посочените взаимовръзки е не само релевантен на теоретичната концептуализация, но и креативно изграден и задълбочено осмислен. В този аспект работата на Тодоров обогатява теоретико-методологичните и практико-приложните научни разработки в областите не само на възрастовата и педагогическата психология, но и на организационната и криминалната психология.
6. Адмирации за **точно назованите проблеми** в изводните тези, както и за **реалистично дадените препоръки** за изготвянето на специализирани тренинги и обучения за служители в сферата на сигурността, насочени към подобряване на тяхната лоялност, интегритет, намаляване на рисковото поведение и усвояване на релевантни за длъжността ценности.

По отношение на езика и авторския стил на изложение считам, че публикуваните текстове, както и този на дисертацията, са понятийно адекватни, логично структурирани и лесно четивни. Убедена съм, че популяризирането им извън академичните среди би завишило психолого-педагогическата образованост и възпитателната компетентност на широк кръг специалисти.

В **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**, декларирам положителен вот относно научната практико-приложна стойност и оригинален принос на дисертационния труд **„ВЪЗРАСТОВИ РАЗЛИЧИЯ В ЦЕННОСТНАТА СИСТЕМА И РИСКОВОТО ПОВЕДЕНИЕ ПРИ СЛУЖИТЕЛИ В СФЕРАТА НА СИГУРНОСТТА“** и убедено ще гласувам ЗА за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление

3.2. Психология, Научна специалност Педагогическа и възрастова психология на Тодор Тодоров.

14. 08. 2024 г.

проф. д-р Велислава Чавдарова

В.Търново

/...../

OPINION

by Prof. Phd Velislava Chavdarova

member of the Scientific Defense Jury

of TODOR TODOROV

on a dissertation on:

“AGE DIFFERENCES IN THE VALUE SYSTEM AND RISK BEHAVIOR AMONG SECURITY EMPLOYEES”

For acquiring of educational and scientific degree “Doctor” Area of high education: 3. Social, Economic and Legal Sciences, Professional field: 3.2 Psychology, Field: “Educational and Age Psychology”

Research supervisor: Assoc. Prof. Rusanka Mancheva, PhD

Relevance and significance of the problem considered in the dissertation:

The relevance of the study is dictated by the need for a multifaceted and in-depth study of the problems of the existence and formation of spiritual and moral values among employees employed in the security sector, accompanied by the dominant tendencies to reduce the role of moral factors in the regulation of their behavior.

Under the influence of public opinion, the opinion that corruption, indifference and irresponsibility in professional activity, excessive use of alcohol, addictions to gambling and narcotic substances accepted by psychological theory and practice as forms is present among those working in this sphere is increasingly common. of risky behavior. It is assumed that these employees are criminally active or have close contacts with the criminal contingent, are prone to disloyal practices, risky and antisocial behavior, contrary to moral and organizational norms. These facts immanently require a psychological interpretation, verified through a representative empirical study, successfully realized in the peer-reviewed dissertation.

Applicant data

The biographical reference testifies to consistency in the pursuit of upgrading competencies in the field of psychological theory and practice, mainly in relation to the detection of fraudulent and risky behavior, negotiation, management of critical incidents, behavioral profiling, psychological profiling and portraiture, text analysis, video and audio messages.

As a criminal psychologist and expert psychophysiological, the doctoral student has conducted polygraph examinations with over 6,000 subjects to check loyalty, misuse of confidential information, detection of theft and crimes against the person. He has supervised over 10,000 polygraph examinations. He is a member of the American Printing Association (APA).

I accept that the implementation of the mentioned activities is important for shaping the research design of this work, which is a sign of accumulated respectable professional experience and expertise.

Data for the Ph.D

The candidate studied at the "Pedagogical and Age Psychology" Department of Education and successfully completed all the activities set out in the curriculum. From the scientometrics check, I am convinced that Todor covers the individual scientometric indicators for obtaining the relevant degree, since with the achieved number of points 81 he meets the minimum national and additional university requirements. I note that the deposited documentation is in order and meets all the criteria in the sense of the formal requirements for conducting the present defense.

General description of the dissertation and the abstract

The dissertation is in a volume of 176 pages and contains an Introduction, 3 chapters, conclusions and recommendations, a list of the literature used, including 215 titles /28 in Cyrillic and 187 in Latin/ and 6 appendices. The text contains 42 tables and 3 figures.

Based on the fact that currently the topic of moral-psychological features of employees in the "Security" sector in public and private organizations is relevant, the dissertation aims to enrich the understanding of age differences in values and risk behavior and to reveal the possibilities for use of the polygraph method as a tool for establishing certain types of risky behavior. The obtained

results will provide an opportunity for adequate and targeted psychological-pedagogical work by psychologists and other specialists in the field in connection with the preparation of individual and group psychological-pedagogical programs for psychological counseling and psychotherapy /p.8/.

The theoretical part of the dissertation work was developed with an understanding of the issues and demonstrated an ability to critically assess the existing explanatory models and the hierarchy of concepts from which they are built. The text is readable, logically and critically constructed and points to possible empirical tests and applied aspects of the analyzed theoretical constructs. Each chapter ends with clearly formulated conclusions. Literary sources are used correctly. I consider the theoretical basis of the development to be adequate to the problem, current and academic in nature.

The most essential value of the present scientific research lies in the fact that it focuses on the essence of the problems by combining traditional and innovative methods of diagnosis and prediction of risky behavior while also offering an algorithm for psychocorrection.

As for my opinion about the submitted Abstract, it has an optimal volume, is structured according to the compositional organization of the research and adequately presents its main theses, summaries and conclusions. In accordance with the standard, it also includes a list of the applicant's contributions and publications.

Content analysis and scientific contributions

This dissertation work is a theoretical-applied study that presents a particularly in-depth understanding of the age and value predictors of risky behavior from the point of view of its most often indicated negative manifestations, expressed in the use of tobacco and alcohol abuse, gambling behavior, the use of drugs and high-risk sexual activity, reckless driving, extreme sports that can lead to life-changing illness, self-harm and injury, but also death.

The main emphasis is placed on the interrelationships both between values and risk behavior in general, and between individual types of risk behavior, which aims to fill the gap in scientific research (the so-called research gap). Special attention is paid to the disloyal behavior of employees and its connections with the values of cultural and individual new.

Age differences in the value system and risky behavior among employees in the field of security are also a semantic-content focus. This is what determines the purpose of the research, focused on the analysis of the dynamics and relationships between values and individual types of risky behavior such as aggression, aggressive attitude, physical and verbal aggression, suicidal ideation, antisocial behavior, antisocial traits, egocentrism, seeking strong sensations, problems with alcohol and medication problems, delusions and/or hallucinations, possible self-harm, contacts with a criminal contingent and actions to the detriment of the employer.

I believe that this fact generates authenticity to the exhibition, giving it a truly realistic scientific and practical value.

The aim, tasks and leading hypothesis of the dissertation work are clearly indicated and excellently formulated.

The theoretical conceptualization is structured in the first chapter with a research interpretation of values through the prism of psychological science, an analysis of risk behavior, the relationship between values and risk behavior, and the use of the polygraph method to establish realized risk behaviors.

The debates surrounding the definitive parameters of the key quantities have been adequately tracked. The semantics of related, additional and explanatory concepts such as value crises, attitudes, convictions, character traits, etc. are also excellently clarified.

The second main chapter presents the methodology of the conducted research, the results of which are commented on in the third chapter.

I declare my absolute satisfaction with the empirical research, precisely planned and conducted, and the obtained information qualitatively processed using adequate statistical filters.

I evaluate the design of the empirical study as optimal for the purpose of the study and the verification of the hypotheses and sub-hypotheses, and the analyzes as thorough, adequate and related to the hypotheses.

Overall, the planning of the empirical research, its conduct and the analyzes of the obtained information, are a testimony to the excellent research culture of the doctoral student and a thorough, systematic understanding of the researched problem.

Although in my findings so far I have highlighted the importance of a number of positive characteristics, in a summary and synthesized form I will bring out the main contribution fields of this dissertation work:

1. The explanatory potential of value categories and dimensions (at the individual and cultural level) in relation to the various aspects of risk behavior is profound. For the first time in the Republic of Bulgaria, a systematized empirical study of employees in the field of security was conducted using a precise methodology, including a polygraph.
2. A complex phenomenology of risky behavior and its determining factors has been developed as a result of the implemented multi-aspect interpretation of established psychological theories, adapted and related to those working in the field of security.
3. The relationship between age differences and a number of value categories and dimensions at the individual and cultural level, which can be used in the professional selection of personnel working in the security sector, has been proven not only theoretically, but also empirically.
4. The need to include the issue in question in the algorithm for professional staff selection has been proven. The need for the practice of investigating the loyalty of employees to be subject to psychological testing during the selection and re-selection of personnel in the field of security is presented.
5. The empirical research design of the indicated interrelationships is not only relevant to the theoretical conceptualization, but also creatively constructed and thoroughly thought out. In this aspect, Todorov's work enriches theoretical-methodological and practical-applied scientific developments in the fields not only of age and pedagogical psychology, but also of organizational and criminal psychology.
6. Admirations for the precisely named problems in the concluding theses, as well as for the realistic recommendations for the preparation of specialized trainings and educations for employees in the field of security, aimed at improving their loyalty, integrity, reducing risky behavior and learning relevant for the position values.

Regarding the language and the author's presentation style, I believe that the published texts, as well as that of the dissertation, are conceptually adequate, logically structured and easy to read. I am convinced that their popularization outside academic circles would increase the psychological-pedagogical education and educational competence of a wide range of specialists.

IN CONCLUSION, I declare a positive vote regarding the scientific practical-applied value and original contribution of the dissertation work "AGE DIFFERENCES IN THE VALUE SYSTEM AND RISK BEHAVIOR AMONG SECURITY EMPLOYEES" and I will confidently vote FOR awarding the educational and scientific degree "doctor" in Professional direction 3.2. Psychology, Scientific specialty Pedagogical and age psychology of Todor Todorov.

14. 08.2024

Prof. Phd Velislava Chavdarova

V. Tarnovo

/...../